

ASPECTES DE LA TOPONÍMIA DELS CARRERS DE SANTS (BARCELONA)

Concepció PERES BALADA

INTRODUCCIÓ: El treball consisteix bàsicament en la constatació i en la posterior valoració dels canvis que s'han produït en la denominació dels carrers de Sants, durant un període determinat de temps. L'objectiu del treball és detallar i analitzar el desplaçament (per substitució, per ampliació, etc.) d'alguns tipus de topònims a una altra categoria —i el fenomen contrari, és a dir, el manteniment d'una mateixa nomenclatura al llarg de la història—, no de forma individual, mitjançant el seguiment particular de l'evolució del nom, sinó de forma global.

L'inventari de noms utilitzat com a punt de referència inicial és el llistat de la *Guia* de carrers documentats abans de la data d'annexió de Sants a Barcelona, és a dir: 1897. Quan Sants va deixar de ser un municipi independent es van produir uns canvis en la seva toponímia molt significatius. Les variacions i les alternances en la toponímia local s'expliquen i es justifiquen a partir d'una sèrie d'esdeveniments de tipus social, polític, cultural, etc. Els estudis sobre aquestes dades històriques han estat consultats en tot moment per tal de poder distribuir els nous noms dins un grup significatiu de topònims, però el treball no pretén fer el seguiment particularitzat de les vicissituds i/o modificacions de les places, carrers i vies de Sants des d'aquella data fins la de 1980.

El present treball s'ha servit de les referències històriques i lingüístiques que acompanyen la cronologia dels canvis de nom a l'hora de bastir i formular unes conclusions al voltant de l'actual inventari de topònims dels carrers de Sants. Aquestes conclusions han de ser el resultat de la comparació entre dues etapes significatives: a) La de Sants independent, primer, i més tard annexionat a Barcelona; b) La que inclou el període 1922-1980.

La bibliografia d'un tipus de treball com aquest es nodreix de les guies oficials corresponents, publicades al llarg dels anys següents: 1884 - 1902 - 1914 - 1922 --1930 - 1931-36 - 1965 i 1980. He consultat bàsicament l'obra de Josep M. VILARRÚBIA: *Història dels carrers de Sants* i la publicació d'Anna M. TORRENT: *Els noms dels carrers de Sants*. Ambdues obres han esdevingut la base de dades per a la confecció dels inventaris toponímics. També s'han tingut en compte les addicions al Nomenclàtor de 1980: amb els noms aprovats per la Comissió municipal el 26 de febrer de 1982.

És evident que el treball té una vessant de constatació i registre dels canvis produïts. Aquests canvis han estat l'objecte o la base de tota mena d'estudis, reflexions, reivindicacions i propostes diverses...; però en aquest cas s'ha pretès sistematitzar o globalitzar, si

més no, el recompte de topònims i el càlcul del tant per cent de freqüència i presència d'un determinat tipus de topònim. L'anàlisi i la investigació del context (urbanístic, cultural, social, etc.) que justifica en cada cas una substitució del nom originari, per un altre, o les posteriors alternances no ha estat l'objectiu del treball.

El propòsit del treball és formalitzar i sintetitzar els canvis de la toponímia tot agrupant els noms segons una distribució de «camps semàntics». Aquests grups de topònims són una manera de classificar els vells noms d'antics carrers i els nous noms d'aquests carrers... Tot i que no es tracta de fer un cens urbanístic, també s'han considerat els nous noms pels nous carrers en cada període.

PAUTES DE PRESENTACIÓ: 1ª) Els nomenclàtors consultats relacionen els noms dels carrers de Sants en castellà i així ho reproduceix Josep Mª VILARRÚBIA en el seu requadre sinòptic de les variants produïdes durant el període per ell estudiat. El seu llistat ha estat el nucli de l'inventari inicial a partir del qual s'han fet les comparacions i s'han establert les freqüències i les relacions dels canvis de la toponímia santsenca en aquest treball. Per aquest motiu he confeccionat el primer llistat de noms de carrers antics (des del 1884) segons l'ordre alfabètic de la llengua que apareix en els nomenclàtors «oficials», tot i que després, al llarg del treball, em permeto d'utilitzar la forma catalana d'aquests mots.

Així, doncs, trobem que el llistat de carrers anterior a la data d'annexió és fet en llengua castellana, tot i que podem suposar que el carrer de la Creu, per exemple, era anomenat per tothom així, i no pas «calle de la Cruz». És evident, però, que la forma castellana és la que apareix en la documentació pública i privada d'aquesta època. El curs de la història i la vida política del país modificaran, amb més o menys vacil·lacions i/o exigències, aquest fenomen.

2ª) La retolació en castellà i/o en català d'alguns noms de carrer podria ser ben bé objecte d'un seguiment de les diverses oscil·lacions entre una llengua i una altra pel que fa a la «denominació oficial»: Per exemple el *Nomenclàtor de les vies públiques de la ciutat de Barcelona* de l'any 1934 és destacat per Anna M. TORRENT com un primer intent de catalanització sistemàtica de tots els noms, i de supressió del costum de fer precedir al nom d'una personalitat el del seu ofici. El present treball, però, no incideix en aquestes «variants» o «alternances» estrictament lingüístiques o contextuals.

3ª) La divergència entre la denominació popular dels carrers i la denominació oficial (fixada més o menys posteriorment) només serà esmentat en alguns casos molt concrets i reduïts. Pel fet de no tractar-se específicament d'un treball «de camp», les aportacions en aquest sentit són fruit de la conversa i comentaris de veïns i amics que han escoltat les meves consultes i m'han ajudat mitjançant el record personal. La col·laboració de l'Arxiu Històric de Sants —la dels seus amables membres— m'ha facilitat en tot moment tota mena de material i informació.

4ª) La catalanització progressiva de les plaques que identifiquen els vells i nous carrers ha estat, diguem-ne, culminada, per una revisió ortogràfica necessària. Així, doncs, ens trobem casos com el dels carrer «Cerdanyola» que fins fa poc ha estat retolat «Sardanyola». El *Nomenclàtor 1980 de les Vies públiques de Barcelona* ja respon als criteris de catalanització de retolació dels carrers. Aleshores el nom de molts carrers de Sants han vist modificada de forma més o menys alteradora llur denominació històrica (oral i gràfica) pel que fa especialment a aspectes estrictament ortogràfics: l'accentuació, les grafies dels fonemes consonàntics i vocàlics, etc.

Aquestes «modificacions» no han estat considerades en el present treball com una alteració de la toponímia i per això mateix el cas de la Plaça d'Osca —fins fa poc Plaza Huesca— s'inscriu en els llistats corresponents segons l'actual normativa, i sense considerar una fita «d'alteració» el moment de la seva catalanització.

5ª) Quan la variant lingüística o ortogràfica presenta dubtes o implicacions tocant l'origen o justificació del nom, es registren ambdues formes. Per exemple: Witardo: Guitard, vescomte de Barcelona.

6ª) S'ha considerat «variació toponímica» l'evolució —per «ampliació» si es vol— d'un nom i les seves variants, per exemple el carrer Rolanda, datat ja cap el 1884, que rebé denominacions diverses fins avui: Rolanda...Yolanda...Violant...Violant d'Hongria, Reina d'Aragó, la definitiva.

7ª) Les modificacions urbanístiques, en molts casos, han augmentat el cens de vies públiques. Això fa que un carrer que duu el nom de Badal, per exemple, ja el 1902, atorgui al passatge i a la plaça que sorgeixen posteriorment a causa d'una modificació viària, el mateix nom. En aquests casos, com que ens interessa la presència i/o aparició dels noms que bategen nous carrers o substitueixen l'anterior nom ja existent, no s'ha considerat aquesta repetició de nom (pel carrer, el passatge i la plaça que estan tocant) un element qualitatiu i quantitatiu de la freqüència d'aparició, variació i selecció d'un topònim. Es tracta de «variants» exigides només per la urbanització, la situació annexa d'un espai a la ubicació d'un altre, i afecten al cens de vies, més que no pas de topònims.

8ª) Per tal d'estalviar la repetició constant dels mots «carrer de» que precedeixen el topònim, m'hi referiré directament, llevat que calgui la precisió o la distinció (si hi ha coincidències) de: plaça, avinguda, passatge, etc.

9ª) La delimitació de vuit grups o «categories» de la toponímia santsenca no només ha permès d'estalviar una constant repetició dels conceptes que els engloba, gràcies a la referència numèrica que els «codifica», sinó que també estableix d'entrada l'atribució de diversos trets diferencials del nomenclàtor viari. És a dir:

- a) una toponímia rural: rieres, torrents, etc.
- b) una toponímia urbana: carretera, travessera, etc.
- c) els hagiòtopònims.
- d) els antropònims.
- e) els prenom, renoms, malnoms, etc.

METODOLOGIA: A partir de la lectura dels apunts històrics d'Anna M. TORRENT sobre l'origen dels noms dels carrers de Sants abans i després de l'annexió he fet la distribució de la toponímia segons vuit apartats o categories que al llarg de l'obra són referides amb l'ordre numèric corresponent. Aquest nombre de grups (possiblement reduïble o ampliable) respon a unes coordenades històriques que constaten la transformació de la vila rural i pàgina durant diferents períodes cronològics, socials, polítics, etc. Aquests apartats o categories són els següents:

I— Noms d'arrel popular: topònims com el carrer dels Safareigs, el carrer dels Rajolers, on la ubicació d'uns safareigs o la designació del lloc on s'exercia aquell ofici bateja el carrer. La situació o la característica del carrer també és considerada una denominació popular perquè la seva funció hi és destacada: la plaça del Centre, la Carretera, etc.

II— Noms comuns que expressen diversos conceptes. Una toponímia basada en conceptes prou abstractes i a la vegada de clara reminiscència popular i tradicional com ara el

nom dels carrers del Perill, dels Socors, etc., l'origen del qual és prou suggerent per a tota mena de justificacions i raonaments. Tanmateix poden haver estat denominacions arbitràries sense cap mena de connotació especial amb el significat del nom.

Altres noms fan referència al món astronòmic, o són prenom de caire poètic o culte: carrer de l'Estrella, carrer de l'Alba, carrer de l'Aurora, etc.

III- Noms que fan referència al passat rural de Sants: carrers i places que duen el nom d'antigues masies o el dels pagesos populars en aquell temps, per exemple Can Roses, el carrer de Roses.

IV- Carrers amb el nom del propietari que cedia el terreny. De vegades els cognoms de la família, o fins i tot el malnom, com ara el carrer d'En Blanco.

V- Hagiòtopònims. Els noms de sants són els més freqüents durant el segle passat. S'han inclòs els prenom com ara: Mercè, Montserrat, Carme, etc., que tot i no dur la corresponent «identificació» (Verge Ntra. Senyora, etc.) sens dubte pertanyen a aquest àmbit religiós.

VI- Noms geogràfics. S'han distingit les tres «variants» més significatives: a) la toponímia autòctona, per exemple carrer del Priorat; b) la toponímia forastera: carrer d'Andalusia, carrer de Finlàndia i, c) el topònims pseudogeogràfics com ara el carrer d'Alcolea. Aquest és un cas de nom geografico-històric o de vegades polític, perquè bateja un carrer en un moment donat i en homenatge més aviat a uns fets que no pas a un lloc... Així, doncs, el carrer d'Alcolea, documentat ja el 1884, sembla ser un nom en memòria de la batalla entre l'exèrcit sublevat i les tropes d'Isabel II, és a dir un episodi històric de la revolució de setembre de 1868... En aquest apartat també figura el carrer de Mançanares, un carrer molt antic, possiblement no dedicat pas al rei, sinó més aviat al record del Manifest de Cànovas el 1854.

La presència i els canvis d'aquesta toponímia és el més rellevant en determinats períodes.

VII- Noms de carrers que responen a l'ideari politico-social d'un moment determinat. Es tracta de topònims que Anna M. TORRENT qualifica de «noms polítics». En aquest grup es distingeixen: a) noms més «conceptuals», que es refereixen a moviments, tendències, directrius socials i econòmiques, com ara la Plaça de la Constitució, el carrer de l'Espanya Industrial, etc., b) noms de personatges, com ara els dels militars, polítics, nobles, etc.: carrer de Cabrinetti, carrer d'Estanislau Figueras, carrer del Marquès de Castillejos, etc., c) carrers que es refereixen a la monarquia catalana o forana. Evidentment la diferenciació de la frontera que hi ha entre aquests noms i els que pertanyen a un àmbit de tipus històric o cultural és prou difícil; per exemple el carrer del Rei Martí. En aquest apartat s'han inclòs noms com ara els prenom Ferran (Fernando) i Rolanda que figuren en la toponímia més antiga de Sants. Aquesta «Rolanda» esdevindrà al llarg del temps, i amb molts canvis: Yolanda, Violant, Violante..., finalment carrer de Violant d'Hongria, reina d'Aragó. Les facilitacions en la grafia i possiblement en la fonètica d'aquest nom s'han tingut en compte a l'hora de fer el seguiment de la seva evolució. Es tracta d'un exemple clar de topònim històric i a la vegada polític. I d) carrers amb el nom de personatges, personalitats rellevants en aquest àmbit polític-històric, com ara el carrer de Colón, o el carrer de Wifredo (Guifré?).

VIII- En aquest grup s'han inclòs per una banda: noms que evoquen figures del món cultural, de les lletres i de les arts, tant de casa nostra (el carrer de Robrenyo), com dels clàssics universals (el carrer de Ciceró), i els noms que configuren el món industrial que Sants va veure néixer des de 1895 (el carrer de Watt, el carrer de Jacquard, etc.).

A l'altra banda trobem noms de carrers en memòria de personalitats relacionades amb Sants, o perquè hi van viure, o perquè hi van dedicar llur treball. Aquesta categoria contempla perfectament casos com ara el del carrer Bonaventura Plaja, ex-regidor de Sants. Altres casos participen a la vegada de dues o més classificacions i ha calgut optar per la més rellevant o significativa, com per exemple el carrer de Carreras Candi: historiador, regidor de la ciutat, vinculat al món de la cultura i la política, propietari dels terrenys d'una part de Sants, etc.

JUSTIFICACIÓ DE LA DISTRIBUCIÓ: Els noms evocadors d'un passat llunyà, de caire erudit, com ara llocs, batalles, indrets o fets més o menys memorables han estat inclosos en els grups corresponents a l'espai, el personatge o el concepte polític més immediat; per exemple el carrer d'Emèrita Augusta, denominació culta de la ciutat de Mèrida; el carrer de Lepant, localització geogràfica de l'esdeveniment, etc.

Els prenom masculins i femenins han estat inclosos en un grup determinat després d'haver comprovat que estaven relacionats amb un d'aquests àmbits. Tenim l'exemple del carrer de Tomàs —de curta existència, per cert—, contemporani del carrer de Sant Tomàs i que, tot i no tenir les dades suficients, possiblement era la denominació del propietari o del personatge vinculat al carrer. El carrer de Fernando (potser Ferran, segons la denominació popular) ha quedat integrat a l'apartat de membres de la monarquia —el polític, número «VII»— perquè es referia al rei Ferran VIIè.

L'origen dels topònims dels carrers de Sants no ha pogut ser identificat en tots els casos. El desaparegut carrer de Descatllar, documentat ja abans del 1884, és una denominació que es sol relacionar amb el nom d'alguna antiga masia o indret pagès. Tot i que la confirmació no és absoluta m'he permès integrar-lo en el grup corresponent (la categoria -III-). Evidentment, a mesura que ens apropem a dates més contemporànies, aquestes circumstàncies de «desconeixement» de l'origen, minven.

S'ha considerat un «canvi» o variant significativa de la toponímia de Sants, els casos com ara la denominació popular de «Carretera» per referir-se al carrer de Sants, que va ampliar-se posteriorment amb el nom de Carretera de Sans, i ara finalment C/. de Sants. Els nostres avis encara es refereixen a la Carretera, sense cap altra «especificació» més. Com ja ha estat dit prèviament no faré esment de les «variants» com ara l'oscil·lació Sants-Sans, no perquè no sigui significativa, sinó més aviat perquè aquest sol fenomen requeriria tot un estudi particular.

ELS NOMS DELS CARRERS DE SANTS FINS EL 1897

Núm.	Carrer, plaça	grup top.		
1	Alba	II	12	Centro, Pl. I
2	Alcolea	VI	13	Cervantes VIII
3	Aurora	II	14	Colón VII
4	Badal, C/.	IV	15	Condes de Bell-lloch IV
5	Beat Oriol	V	16	Constitució, Pl. VII
6	Blanco	IV	17	Cros, Pass. IV
7	Caballero	IV	18	Cruz I
8	Cabrinetti	VII	19	Dalmau IV
9	Carmen	V	20	Descatllar III
10	Carretera	I	21	Doncellas II
11	Carril	I	22	Durán IV

23	Espanya Industrial	VII	62	Progreso	VII
24	Estanislaú Figueras	VII	63	Retiro	II
25	Estrella	II	64	Riego	VII
26	Fernando	VII	65	Riera Escuder	III
27	Fivaller	VII	66	Rodríguez	IV
28	Fortuna	II	67	Roger	IV
29	Gravina	VII	68	Rolanda	VII
30	Iglesia, Pl.	I	69	Roses	III
31	Jesús	V	70	San Andrés	V
32	Ladrilleros	I	71	San Antonio	V
33	Lavaderos	I	72	San Baltasar	V
34	León	VII	73	San Bartolomé	V
35	Lepanto	VI	74	San Federico	V
36	Libertad	VII	75	San Ignacio	V
37	Magoria, Riera	VI	76	San Isidro	V
38	Manzanares	VI	77	San Joaquín	V
39	María Victoria	IV	78	San José	V
40	Marqués de Castillejos	VII	79	San Juan	V
41	Marqués del Duero	VII	80	San Pedro	V
42	Mediodía	I	81	San Rafael	V
43	Mercadé	IV	82	San Ramón	V
44	Mercado	I	83	San Salvador	V
45	Mercedes	V	84	San Saturnino	V
46	Milagro	II	85	San Vicente	V
47	Mina	VII	86	Santa Ana	V
48	Montrós	IV	87	Santa Catalina	V
49	Montserrat	V	88	Santa Cecilia	V
50	Muntadas	VIII	89	Santa María	V
51	Norte	I	90	Santa Teresa	V
52	Novell, C/.	III	91	Santo Cristo	V
53	Nueva de la Paz	VII	92	San Francisco/Socorro	V
54	Nueva Duque de Tetuán	VII	93	Socorro	II
55	Nuevo Ateneo	I	94	Travesera	I
56	Oriente	I	95	Tirso de Molina	VIII
57	Padilla	VII	96	Unión (Liberal)	VII
58	Paz	VII	97	Ventalló	IV
59	Peligro	II	98	Wifredo	VII
60	Pomar	VIII	99	Witardo	VII
61	Pozo	I	100	Zurbano	VII

RECOMPTE I DISTRIBUCIÓ: Els carrers documentats, anteriors a la data d'annexió (1897) es distribueixen de la següent manera:

Grup I

- Ubicació d'espais quotidians: Carril, Creu, Església (Pl.), Mercat (Pl.), Nou Ateneu, Rajolers i Safareigs.
- Situació o característica del carrer: Carretera, Centre (Pl.), Migdia, Nord, Orient i Travessera.

Grup III

- a) Denominacions tradicionals: Alba, Aurora, Estrella
- b) Denominacions populars: Donzelles, Fortuna (Pl.), Miracle, Perill, Retir, Socors.

Grup IIII

- a) Masies: (Can) Roses.
- b) Nom de les famílies o pagesos: Descatllar, Riera d'Escuder, Novell.

Grup IV

- a) Nom dels propietaris del terreny cedit: Badal, Caballero, Comtes de Bell-Lloc, Cros, Dalmau, Duran, Maria Victòria, Mercader, Montrós, Rodríguez, Roger, Ventalló, Pomar (?!).
- b) Malnoms: Carrer d'En Blanco.

Grup V

- a) Hagiotopònims: S. Andreu, S. Antoni, S. Baltasar, S. Bartomeu, S. Francesc, S. Frederic, S. Ignasi, S. Isidre, S. Joaquim, S. Joan, S. Josep, S. Pere, S. Rafel, S. Ramon, S. Sadurní, S. Salvador, S. Vicenç, Sta. Anna, Sta. Catalina, Santa Cecília, Santa Maria, Sta. Teresa.
- b) Àmbit religiós: Sant Crist, Jesús, Beat Oriol...
- c) Prenoms: Carme, Mercè, Montserrat.

Grup VI

- a) Noms geogràfics autòctons: Riera de Magòria (nom d'un barri de Sants).
- b) + c): Pseudo geogràfics, o històrics: Alcolea, Lepant, Mançanars.

Grup VII

- a) Conceptes «polítics»: Constitució (Pl.), Espanya Industrial, Llibertat, Nova de la Pau, Pau, Progrés, Unió (Liberal).
- b) Personatges relacionats amb el món de la política o dels esdeveniments bèl·lics implicats: 1) Militars: Cabrinetty, Fivaller, Gravina, León (Diego de León, tot i que popularment no era coneguda aquesta «dedicació»), Padilla, Riego i Zurbano. 2) Polítics: Estanislau Figueras. 3) Noblesa: Marquès de Castillejos, Marquès del Duero, Marquès de la Mina, Nova del Duc de Tetuan.
- c) Monarques: Fernando (Ferran VIIè.), Rolanda (Violant d'Hongria).
- d) Personatges «il·lustres» d'un passat històric més o menys llunyà; 1) Autòctons: Wilfredo (Guifré), Witardo (Guitard). 2) Forà: Colon.

Grup VIII

- a) D'àmbit cultural general: Cervantes, Tirso de Molina.
- b) Personalitats relacionades amb Sants: Muntadas (fundador de l'«Espanya Industrial», centre tèxtil molt important).

CANVIS EN LA DENOMINACIÓ DELS CARRERS DE 1897

Després de l'annexió de Sants a Barcelona es produeixen una sèrie de canvis en la seva toponímia de carrers. Les causes són bàsicament aquestes:

- 1) Coincidència de nom entre Sants i Barcelona; per exemple el carrer de Sant Pere o de Santa Anna.
- 2) Ubicació diferent d'una determinada entitat o centre, o desaparició total o parcia de les seves activitats: Nou Ateneu (es dirà passatge Serra i Arola, el nom del propietari d'una fàbrica).

3) Canvis en la vida política, per exemple el carrer que duia el nom de la propietària «Maria Victòria» va ser canviat pel de «Victòria Republicana» durant aquest període, tot concedint al nom originari uns orígens monàrquics no constatats.

4) Criteris arbitraris a l'hora de batejar els nous carrers o de canviar els ja existents, van donar «preferència» a noms geogràfics de llocs forans com ara: Castilla, Andalusia, Extremadura, etc.

L'engrandiment urbanístic de Sants provoca que alguns carrers tinguin dos noms alhora, dividits segons una zona o una altra de forma prou arbitrària. Tenim molts casos; el carrer Padilla va rebre un segon nom: Pasteur i finalment ara una part es diu carrer de Crillon i l'altra carrer d'Alpens. La Riera d'Escuder ha mantingut fins ara el mateix nom, però una part de la via mateixa es coneix —i figura oficialment— amb el nom de Riera de Tena.

Pel que fa a la «desaparició» de carrers a causa de modificacions «territorials» es produeix principalment cap el 1965. Els noms d'aquests carrers de més o menys durada són reconeguts a efectes de l'inventari toponímic que ens interessa, però cal tenir en compte que fan «variar» més o menys ostensiblement el percentatge de la «presència» o desaparició d'unitats dins el conjunt de topònims que les agrupa. Per exemple: la plaça d'Estanislau Figueras que apareix documentada abans de l'annexió, rebé el nom de Mariscal Joffre l'any 1930 i finalment apareix documentada durant el període 1931-1936 i 1965 com plaça de Vázquez Mella. La construcció del cinyell de Ronda i altres civissituds urbanístiques han fet desaparèixer aquesta via.

La nova retolació dels carrers, després de l'annexió, s'imposà lentament. La imposició formal no es produí fins que, un cop annexades a Barcelona totes les viles de la rodalia es procedí a l'ordenació urbana de la gran ciutat. A l'any 1925, els nous noms ja consten en una guia de la ciutat¹.

Vegem, tot seguit, els primers canvis documentats l'any 1914:

<i>Nom antic</i> <i>(1884-1902)</i>	<i>Nom nou</i> <i>(1914)</i>		
Alba	López Catalán	Migdia	Rosend Arús
Aurora	Torredembarra	Mercader	Evarist Arnús
Beat Oriol	Priorat	Mercat, Pl.	Plaça d'Osca
Carme	Panissars	Mercè	Sugranyes
Cervantes	Viella	Mina	Canonge Pibernat
Colon	Vallespir	Montserrat	Jacquard
Constitució (Pl.)	Víctor Balaguer (Pl.)	Nord	Galileu
Creu	Altafulla	Nova de la Pau	Saleta
Donzelles	Begur	Orient	Watt
Estrella	Noguera Pallaresa	Padilla	Pasteur
Ferran	Fernández Duró	Perill	Papin
Fivaller	Pare Gallifa	Pou	Demòstenes
Gravina	Sant Feliu de Guíxols	Progrés	Ciceró
Jesús	Puiggarí	Sant Andreu	Ibèria, C/.
Safareigs	Las Canarias (Canàries)	Sant Bartomeu	Flandes
Lleó	Eusebi Planas	Sant Ignasi	Viriat
Lepant	Regionalisme	Sant Isidre	Portbou
Llibertat	Autonomia	Sant Joaquim	Finlàndia
Mquès. Castillejos	Salou	Sant Josep	Jocs Florals

Sant Pere	Sagunt	Santa Maria	Massini
Sant Rafel	Castilla ²	Santa Teresa	Gaiarre
Sant Ramon	Andalusia	Unió (Liberal)	Masnou
Sant Salvador	Extremadura	Ventalló	Badalona
Sant Sadurní	Robrenyo	Guifré	Caldetas
Sant Vicenç	Cardó	Zurbano	Premià
Santa Anna	Rei Martí	Carretera (SANS)	Sants

Cal tenir en compte que alguns carrers que canvien de nom abans o durant el 1914, experimenten altres canvis posteriors. Alguns carrers tenen tres o quatre noms al llarg de llur història, per exemple:

Fivaller ... Pare Gallifa ... Melcior de Palau (1930)
 Llibertat ... Autonomia ... Unitat ... Autonomia (1980)
 Mina ... Canonge Pibernat ... Olzinelles (1930)
 Padilla ... Pasteur ... Alpsens/Crillon (1930)
 Sant Bartomeu ... Flandes ... Burgos (1922)
 Santa Maria ... Massini ... Tenor Massini (1965)

Comprovem que del primitiu llistat de cent noms, cinquanta-dos són canviats a començaments de segle. La data de 1914 és prou significativa, potser, per explicar alguns d'aquests canvis, però tanmateix, aquests es produeixen, com hem vist, fins al 1922 (i encara més tard). Les variacions sobre aquell llistat original sovintegen, com tot seguit es detallarà.

A més dels cinquanta-dos carrers antics que canvien de nom pels voltants del 1914, hi ha setze carrers corresponents al mateix cens antic que canvien de nom durant un període més llarg, que podem delimitar entre el 1922 i el 1980.

Els canvis documentats són els següents:

<i>Nom antic</i> (1884-1902)	<i>Nou nom</i> (post. a 1914)
Carril	Ferrocarril (1922)
Cenire, Pl.	Ernest Ventós (1931-1936)
Duran	Valladolid (1922)
Església, Pl.	Málaga, Pl. (1922)
Estanislau Figueras, Pl.	Mariscal Jofre, Pl. (1930)
R. Magòria	Bernat Metge (1931-36)
Maria Victòria	Victòria Republicana (1931-36)
Marquès del Duero	Brasil (1922)
Nou Ateneu	Serra i Arola, Pass. (1930)
N. Duc de Tetuan	(El) Guadiana (1922)
Pau	Almeria (1922)
Riego	Zumalacarregui (1965)
Rolanda	Yolanda/Violant (1930)
Sant Francesc	Cerdanyola (1931-36)
Sant Joan	Miquel Àngel (1922)
Travessera	T. de les Corts (1931-36)

També aquests carrers experimenten altres canvis posteriors. Alguns carrers tenen tres o quatre noms al llarg de llur història, com ara:

Pl. del Centre ... Ernest Ventós ... Pl. del Centre (1980)

E. Figueras ... Mariscal Joffre ... Vázquez Mella, Pl. (1931-36)
R. Magòria ... B. Metge ... Infanta Carlota Joaquina (1965).
Mª Victòria ... Victòria Rep. ... Maria Victòria (1965)
Riego ... Zumalacarregui ... Riego (1980)
Rolanda, Yolanda, Violant ... Violant d'Hongria, R. d'A. (1965)

Després de veure els noms dels carrers que canvien en dues etapes diferenciades (posteriors a l'annexió), vegem tot seguit els carrers que han mantingut llur nom invariable fins avui, o bé que només han experimentat alguna correcció ortogràfica o la recuperació de la forma catalana corresponent. Alguns no formen part del cens actual perquè ha desaparegut l'espai o via on es localitzaven.

Recordem llur distribució d'acord amb els grups indicats:

NOMS DE CARRERS QUE NO CANVIEN

Grup I 1%

a) Rajolers

Grup II 4%

b) Plaça de la Fortuna (desapareguda), Miracle, Retir i Socors.

Grup III 4%

a) Descatllar (desaparegut), Novell, Riera d'Escuder, Roses.

Grup IV 10%

a) Badal, Caballero. Comtes de Bell-Lloc, Cros, Dalmau, Montrós, Pomar, Roger, Rodríguez.

b) Carrer d'En Blanco.

Grup V 6%

a) Sant Antoni, Sant Baltasar, Sant Frederic, Santa Catalina, Santa Cecília.

b) Sant Crist.

Grup VI 2%

c) Alcolea, Mançanares.

Grup VII 3%

a) Espanya Industrial.

b) Cabrinetty.

c) Guitard.

Grup VIII 2%

a) Tirso de Molina.

b) Muntadas.

Un total de trenta-dos noms de carrers no varien. Es tracta d'un percentatge molt significatiu. Només una tercera part dels noms antics de Sants es mantenen invariables. El grup més nombrós és el corresponent als noms de propietaris dels terrenys i als de Sants. Aquests dos grups, però, seran els més sensiblement afectats en els casos de substitució toponímica, en el sentit que desapareixen considerablement els hagiòtopònims i augmenten el dels noms (o cognoms) dels propietaris, com tot seguit quedarà expressat.

TOPÒNIMS DE CARRERS L'ANY 1914

La toponímia dels carrers documentats, després de l'annexió, queda integrada per:

a) Noms dels antics carrers que no han experimentat cap canvi: Total: 32.

- b) Noms dels antics carrers que canvien en dates posteriors; total: 16.
- c) Noms dels antics carrers que ja es canvien i es documenten l'any 1914; total: 52.
- d) Noms dels nous carrers que «apareixen» de nou, o no estaven documentats abans; total: 10.

Aquests cent deu noms configuren una redistribució que ens permet de comparar i establir valoracions sobre el desplaçament d'uns noms cap a un grup determinat. El percentatge de topònims pertanyents a les diferents categories varia sensiblement d'una primera etapa en relació a la segona.

ELS NOMS DELS NOUS CARRERS DE SANTS FINS EL 1914

<i>Núm. Carrer, plaça</i>	<i>grup</i>
	<i>top.</i>
<i>Núm. Carrer, plaça</i>	<i>grup</i>
	<i>top.</i>
101. Bacardí	IV
102. Càceres	VI
103. Cadaqués	VI
104. Joan Güell	VIII
105. Munné	IV
106. Riera de Tena	IV
107. Sant Jordi	V
108. Sant Medí	V
109. Sant Tomàs	V
110. Tomàs	IV

RECOMPTE I DISTRIBUCIÓ: La distribució dels nous noms resultants del canvi produït després del 1897 i la dels nous carrers ja referenciats, és la següent:

Grup III

- a) Carrer de la Saleta. Segons VILARRÚBIA Ca la Sileta era un antiga masia de Sants. Per tant, podia haver donat origen a aquest carrer (avui amb una *a* en lloc de la *i* original).

Grup IV

- a) Nom o cognoms del propietari: Bacardí, Munné, Riera de Tena i Tomàs.

Grup V

- a) Hagiotopònims: Sant Jordi, Sant Medí i Sant Tomàs.

Grup VI

- a) Autòctons: Altafulla, Badalona, Begur, Cadaqués, Caldetes, Cardó, Masnou, Noguera Pallaresa, Panissars, Portbou, Premià, Priorat, Salou, San(t)s, Sant Feliu de Guíxols, Vallespir, Viella, Torredembarra.
- b) Forasters: Andalusia, Càceres, Canàries, Castilla, Extremadura, Finlàndia, Plaça d'Osca.
- c) Històrics o cultes: Flandes, Ibèria, Sagunt.

Grup VIII

- a) Conceptes: Autonomia, Regionalisme.
- b) Personatges: Pare Gallifa, Sugranyes (1), Massini (2).
- c) Monarquia: Rei Martí.
- d) Personatges històrics: Viriat.

Grup VIII

- a) Àmbit general: Ciceró, Demòstenes, Galileu, Jacquard, Papin, Pasteur, Watt.
- b) Vinculats a Sants o d'àmbit més «local»: Canonge Pibernat, Gaiarre, Fernández Duró, Eusebi Planas, Evarist Arnús, López Catalan, Puiggarí, Robrenyo, Rossend Arús, Víctor Balaguer. De la família dels comtes: Joan Güell.
- c) Institucions culturals: Jocs Florals.

Els càlculs del predomini d'un grup de topònims respecte de la resta i en relació a l'etapa anterior al canvi, són els següents:

apartat/grup global 1897 global 1914

I	14%	5%
II	9%	3%
III	4%	5%
IV	14%	14%
V	28%	10%
VI	4%	28%
VII	24%	15%
VIII	3%	20%

Efectivament podem veure un predomini o freqüència en aquests desplaçaments: Els carrers del grup I i II, que són els d'arrel popular pel que fa a la denominació, canvien el nom per topònims del grup VI principalment: Aurora, Carretera, Creu, Donzelles, Estrella, Safareigs, Mercat (Pl.), reben el nom respectivament de Torredembarra, San(t)s, Altafulla, Begur, Noguera Pallaresa, Las Canàries (en un primer moment, després «Canàries»), Plaça d'Osca.

Aquest fet explica l'increment del grup «geogràfic» que s'observa a la segona columna. Els noms de sants incrementen els grups dels geogràfics i els culturals principalment. Un gran nombre de noms «polítics» són substituïts per personatges de diferents àmbits, per exemple: Constitució, Ferran, Fivaller, Gravina, Lleó, Llibertat, Marquès de Castillejos, Mina, Nova de la Pau, Padilla, Progrés, Unió, Ventalló i Zurbano són substituïts per: Plaça Víctor Balaguer, Fernández Duró, Pere Gallifa, Sant Feliu de Ll., Eusebi Planas, Regionalisme, Autonomia, Salou, Canonge Pibernat, Saleta, Pasteur, Ciceró, Masnou, Badalona i Caldetes.

ELS NOMS DELS NOUS CARRERS DE SANTS DES DE 1922 FINS A 1980

<i>Núm. Carrer, plaça</i>	<i>grup top.</i>		
1922			
111. Benavent	IV	115. Herreria	I
112. Bruiza (Bruixa)	III	116. Fisas	III
113. Canalejas	VII	117. Riera Blanca	II
114. Conde Güell	VIII		
1930			
118. Baró de Griñó	VIII	123. Feliu Casanova	IV
119. Bassegoda	IV	124. Molins	IV
120. Bonveí	IV	125. París	VI
121. B. Pollés	VIII	126. Tinent Flomesta	VII
122. Carreras Candi	VIII		

1931-1936

127.	Albert Piñol	IV	137.	Felipe de Paz	VII
128.	Ànimes, Carreró de les	II	138.	Llançà	VI
129.	Arizala	IV	139.	Pavia	VII
130.	B. Plaja	VIII	140.	Planell	IV
131.	Carles III	VII	141.	Regente Mendieta	VII
132.	Casteràs	IV	142.	Salvador Vallverdú	VIII
133.	Comandant Benítez	VII	143.	Tarragona	VI
134.	Crillon	VII	144.	Tobella	IV
135.	Enric Bargès	VII	145.	Torns	IV
136.	Farga	I	146.	Torrent Can Mantega	III

1965

147.	Antoni Capmany	VIII	154.	Madrid	VI
148.	Bonsoms	VIII	155.	Maria Barrientos	VIII
149.	Escultor Canet	VIII	156.	Pintor Pahissa	VIII
150.	Esteràs	IV	157.	La Pobla de Lillet	VI
151.	Fígols	VI	158.	Puig i Valls	VIII
152.	Juan de Sada	VIII	159.	Salvador Anglada	VIII
153.	Lluçà	VI			

1980

160.	Conxita Supervia	VIII	162.	Emèrita Augusta	VI
161.	Equador	VI			

Aquest grup de carrers, afegits als ja existents abans del 1897 que canvien el nom durant el mateix període de temps en què apareixen els del llistat, constitueixen el tercer inventari de topònims que es posarà en relació amb els dos anteriors; és a dir, al conjunt de carrers d'abans de l'annexió, i al conjunt de carrers «immediatament» existents després de l'annexió. Tot i que les «variacions» dels noms corresponents a etapes tan significatives com la de la República i la de la Guerra Civil, són tingudes en compte en un comentari a part, no s'han considerat «quantitativament rellevants» si les comparem amb les que va produir l'altre esdeveniment històric, és a dir la pèrdua de la independència política i territorial de Sants.

RECOMPTE I CLASSIFICACIÓ: Els nous carrers dels anys 1922-1980 i els noms nous imposats als antics carrers d'abans del 1897, es distribueixen segons els grups següents:

Grup I

- a) Ubicació: Farga, Ferreria.

Grup II

- a) Antropònims: Riera Blanca.
b) Popular: Carreró de les Ànimes.

Grup III

- a) Masies: Can Bruixa, Can Fisas, Torrent de Can Mantega.

Grup IV

- a) Propietaris: Arizala, Bassegoda, Benavent, Bonveí, Casteràs, Esteràs, Feliu Casanova, Albert Pinyol, Molins, Tobella, Torns, Planell.

Grup VI

- a) Autòctons: Fígols, Cerdanyola, La Pobla de Lillet, Llançà, Lluçà, Tarragona, Travessera de Les Corts (nom del municipi veí).
- b) Forasters: Almeria, (El) Guadiana, Brasil, Equador, Madrid, Màlaga, París, Valladolid.
- c) Històrics o cultes: Emèrita Augusta (Mèrida), Pàvia.

Grup VII

- a) Victòria Republicana.
- b) Personatges: 1) Militars: Tinent Flomesta, Comandant Benítez, Crillon, Enric Bargés, Felipe de Paz, Zumalacarregui, Regent Mendieta, Mariscal Joffre. 2) Polítics: Ernest Ventós, Canalejas. Reis: Carles III, Yolanda/Violante.

Grup VIII

- a) General: Miquel Àngel
- b) Vinculats a Sants o d'àmbit català: Antoni Campmany, Baró de Grinyó, Bonaventura Plaja, Bonaventura Pollés, Bonsoms, Carreras Candi, Conxita Supervia, Bernat Metge, Comte Güell, Escultor Canet, Maria Barrientos, Juan de Sada, Pintor Pahissa, Puig i Valls, Salvador Anglada, Serra i Arola, Salvador Vallverdú.

L'anterior inventari i classificació de topònims correspon a l'etapa més moderna del nomenclàtor dels carrers de Sants. Per tal d'establir una comparació significativa amb els dos anteriors llistats cal afegir al d'ara el nombre de carrers antics que conserven el mateix nom que l'any 1884. És a dir, el càlcul del percentatge de topònims segons el grup / categoria, durant aquesta última etapa, inclou un total de *cent* carrers:

- a) Carrers nous: 52 noms.
- b) Noms canviats respecte el primitiu llistat: 16 carrers.
- c) Noms dels carrers «antics», sense variació: 32 en total.

Els cent seixanta-dos carrers inventariats en total, ens permeten d'establir un recompte de noms corresponents a cada categoria, de la següent manera:

Grup	1922-1980	1897-1980	Total nombre carrers:		
	100 carrers	162 carrers	Cap canvi	1914	1920
I	4%	2,5%	=	1 + 0	+ 3
II	6%	4 %	=	4 + 0	+ 2
III	7%	5 %	=	4 + 1	+ 3
IV	21%	15 %	=	9 + 4	+12
V	6%	5,5%	=	6 + 3	+ 0
VI	19%	29 %	=	2 +28	+17
VII	16%	14 %	=	3 + 7	+13
VIII	21%	25 %	=	3 +19	+18

COMPARACIÓ DE TOPÒNIMS EXISTENTS ABANS DE L'ANNEXIÓ I DESPRÉS DE L'ANNEXIÓ:

Grup Global 1897 Global 1980

I	14%	2,5%
II	9%	4 %
III	4%	5 %
IV	14%	15%
V	28%	5,5%
VI	4%	14 %
VII	24%	14 %
VIII	3%	25 %

L'ANNEXIÓ I LES SEVES CONSEQÜÈNCIES A LA TOPONÍMIA

Les xifres anteriors ens permeten constatar de forma objectiva les dades següents:

1er. Les denominacions populars que tenien els carrers de Sants, a finals de segle desapareixen en una primera revisió de la nova retolació, per exemple els carrers: de les Donzelles, del Migdia, de l'Estrella, etc.

2on. Els noms de sants són els més afectats per les substitucions posteriors. Com ja s'ha dit no només la possible coincidència amb els hagiòtopònims de Barcelona, sinó altres «centres d'interès» del moment justifiquen aquesta minva considerable de topònims. Aquests carrers són batejats principalment per noms geogràfics i/o de personatges de la cultura.

3er. Els criteris de selecció d'aquests noms del grup III i del grup IV són prou arbitraris. El carrer de Sant Bartomeu, per exemple, patró de la vila, és batejat amb el nom de carrer Flandes el 1914, i tot i amb això encara no ens resultaria difícil trobar «una justificació» d'aquesta elecció; mentre que en el cas del carrer Sant Salvador, que rep el nom de carrer Extremadura, ja és força més difícil.

4art. Els noms geogràfics i culturals apareixen en substitució de les denominacions més populars (les del grup I i II). El cas de la Plaça de l'Església, és un bon exemple de l'arbitrarietat dels canvis, ja que l'any 1922 figura documentada com Plaça de Màlaga i és el nom que encara té avui en dia.

5è. La presència més o menys abundant de noms lligats a l'àmbit polític que tenia la toponímia antiga de Sants queda reduïda, durant les etapes posteriors, amb més o menys oscil·lacions progressivament. Els noms geogràfics i culturals vénen a substituir determinats noms o conceptes més o menys refractaris pels qui en un moment donat podien fer i desfer en això del nomenclàtor. Tampoc els criteris de selecció responen a un gust o preferència popular, sinó més aviat a una «necessitat» d'incloure en la toponímia de Sants aquells noms tan allunyats del seu context cultural i quotidià, com ara: el carrer de Finlàndia, el carrer del Guadiana, etc. O bé, personatges tan «il·lustres» com: Ciceró, Demòstene, Viriat, etc.

6è. Evidentment els canvis que afecten a noms del grup «polític» tenen un seguiment històric molt més fàcil. Així, per exemple, els canvis successius del carrer de Riego pel nom de Zumalacarreui i després, una altra vegada fins avui, carrer de Riego; o el segon canvi que va rebre el carrer de Santa Maria: primer es va dir carrer de Massini —un famós anarquista— i després va ser Masini, però el cantant: Tenor Masini (1965). Val a dir que la gent del barri anomenen sempre aquest carrer pel nom de Massini.

7è. Tot i que hem estudiat els canvis dels carrers en relació sempre al primer llistat, cal fer constar que els canvis produïts entre els carrers «nous», documentats posteriorment a la data de l'annexió, vénen a exemplificar d'alguna manera, tots els trets referits en els apartats anteriors. És a dir: desplaçament d'un grup de topònims a una altra «categoria» i substitució dels noms per una altra denominació que: a) o bé continua tenint vinculacions amb l'antic nom, o b) no pertany en absolut a l'àmbit i gust popular.

Els darrers «canvis» produïts sobre els noms dels carrers «més moderns» es detallen a continuació:

Núm.	Carrer, plaça	grup	Nom definitiu	Grup
138.	Llança	VI	Nicaragua	VI
159.	Salvador Anglada, Pl.	VIII	Plaça de Sants	VI

142.	Salvador Vallverdú	VII	Marquès de Sentmenat	VII
109.	Sant Tomàs	V	Daoiz i Velarde	VII
143.	Tarragona	VI	Numància	VI

8è. L'inventari confeccionat en aquest treball contempla la denominació d'aquelles places, avingudes, carrers, rieres, etc. que al llarg de la història s'han mantingut o han variat per causes diverses. Es tracta, doncs, d'un inventari toponímic fix, tot i que el cens de carrers i vies no ho és. La desaparició d'una plaça o d'un carrer determinat ha estat indicat a efectes de delimitar aquesta diferència entre «noms actuals» de carrers ara existents i «noms definitius» de cada un dels carrers documentats.

BIBLIOGRAFIA:

Nomenclàtor 1980 de les Vies Públiques de Barcelona.

TORRENT, Anna. M. *Els noms dels carrers de Sants*, UEC.

VILARRUBIA I ESTRANY, Josep M., *Història dels carrers de Sants*. Edic. especial Caixa de Barcelona, 1981.

VILARRUBIA I ESTRANY, Josep M. *Història dels carrers d'Hostafrancs*. Copiart, 1978.

VILARRUBIA I ESTRANY, Josep M. *Història dels carrers de la Bordeta* Quescopy, 1979.

Revista *Sants*

1. TORRENT, Anna M., *op. cit.* pàg. 5.

2. Com ja s'ha indicat a la presentació utilitzo la forma actual, correcta per referir-me als carrers que actualment existeixen i ja han estat corregits ortogràficament, però noms com ara el del carrer Castilla, el reproduïxo amb la forma castellana que figura en les guies i nomenclàtors, perquè és un nom posteriorment canviat —pel de Jaume Roig— i per tant no ha estat objecte d'aquella revisió. D'altra banda el carrer Castilla encara és el nom que moltes persones de Sants donen a l'actual Jaume Roig, i a més, en la seva forma castellana.

CURSET DE TOPONÍMIA A REUS

Organitzat per la Secció de Llengua i Literatura del *Centre de Lectura de Reus* (Servei Municipal de Català de Reus), un dels nostres vice-presidents, Ramon AMIGÓ I ANGLÈS, s'ha encarregat d'un curset adreçat a mestres, estudiants de filologia catalana, llicenciats, etc., els dies 7, 9, 14, 16 i 21 de març —amb el següent programa:

1) Visió general. Els estudis d'onomàstica. Els reculls d'onomàstica.— 2) La temptació de les etimologies i els perills d'equivocar-s'hi.— 3) Els elements generadors de noms de lloc en els temps antics. Noms de persona esdevinguts noms de lloc.— 4) La metodologia dels reculls: a) l'enquesta oral; b) els documents; c) els arxius.— 5) La feina feta i la feina a fer.